

PRISTUPI

DIJALOG KAO PRISTUP U IVANOVU EVANĐELJU

Nikola Hohnjec

OPĆENITO O DIJALOGU

Uzalud se traži izričaj „dijalog” u starijim leksikonima, a danas je to ključna riječ gdje god se govori o odnosu Crkve, drugih vjera i suvremenog svijeta.¹ Kad se spomene dijalog, misli se prvotno na tolerantni i zauzeti život među ljudima raznih pogleda na svijet, prije svega na religioznoj ili političkoj razini. Dijalog je instrumentarij verbalnog saopćenja. Ispravno naglašava Levinas da dijalog znači razgovor koji ljudi vode međusobno lice u lice, osposobljavaju se u govoru i proturječju i izmjenjuju izričaje i prigovore, upite i odgovore.² Ako se govori s drugim ili čak s protivnikom, mora se prije svega dopustiti da djeluje njegova stvarnost ili protivništvo čime svatko postaje ranjiv i stavlja se u pitanje.

Bitni u čovjekovom biću jesu odnosi. A bitni odnos sastoji se u tome da je „ja” upućen i nekako pripada „tebi”. Dijalog je most među odnosima pa tako i između „ja” i „ti”. Dobro utvrđuje M. Buber da „ja” koji postajem „ja” može govoriti „ti”.³ Po njemu, u svakom „ti” oslovljavamo vječno.⁴ Dijalog je događaj duha, stoga je isto tako nesvodivo stanovište kod njega kao što je to i s mišljenjem („cogito”).⁵ Po Buberu je partnera i oslovljenu osobu moguće utemeljiti na vječnom Božjem „ti” i za

G. Marcela bilo bi pogrešno Boga osloviti u trećoj osobi, „on”.⁶ Znači da dijalog nadilazi sam sebe. Dijalog mi imanentno pripada, ali me vodi i u transcendentno. Iz pravog dijaloga svatko prema tome izlazi drugačije nego što je ušao.⁷

Međureligijski dijaloški govor kakav imamo pred očima neće biti unaprijeđen samo tiskovnim materijalom nego živom riječju od čovjeka čovjeku. Nesigurni smo naime kad se umjesto željene osobe javi automat: ploča ili vrpca.⁸ U susretu, razgovoru ili dijalogu želim razgovarati sa živim čovjekom a ne s tonom i aparatom. Važna je snaga riječi koja može dostojanstveno i partnerski otkriti nečije iskustvo i uvjerenje.

¹ Usp. M. DIRKS, u: *Christlicher Glaube in moderner Gesellschaft*, „Almanach”, Freiburg–Basel–Wien, 1980, str. 70.

² E. LEVINAS, u: *Christlicher Glaube in moderner Gesellschaft*, I, „Dialog”, Freiburg–Basel–Wien, 1981, 64.

³ M. BUBER, *Ich und Du*, Köln, 1983¹¹, str. 9–12.

⁴ *Isto*, str. 13.

⁵ E. LEVINAS, *Dialog*, str. 74.

⁶ *Isto*.

⁷ Usp. M. DIRKS, *Almanach*, str. 70.

⁸ G. DUFFRER, *Gottes Sohn heute noch Mensch. Kleine Christologie zum Gottesdienst*, Kevelaer, 1980, str. 13.

Dijalog je bitan element čovjekovog bivanja, pa možemo reći da je čovjek dijaloško biće. Dijalog razgrađuje nesporazume i neprijateljstva i traži novu ekumenu zajedništva svih vjernika i raznomišljenika.⁹ Nužnost ili prisila nisu uvjet za vođenje dijaloga. No iskušenja i sukobi našeg stoljeća ipak sile da je jedino dijalog pravo ophođenje među ljudima. Stoga bi se moralo pronaći dijalog da bi se uvodilo u dijalog.¹⁰

Odveć je moda da se zagospodari kvantitativnim nad kvalitativnim. Emocionalno i ideološko ima prednost pred trijeznim i objektivnim. U takvom je ozračju komplicirano pronaći i slijediti istinu. Tako je, na žalost, dijalog manje mogućnost i ostvarenje, a više želja i postulat.

Snaga je riječi vidljiva u upitima i sumnjama, negaciji i kontradikciji. Izborena je istina uvjerljivija jer iza nje stoji osobno darivanje. Ali i proturječne religiozne izreke mogu istodobno imati vrijednost jer one mogu samo formalno a ne i stvarno biti proturječne. Radije se naime stvaraju frontovi, tako da nesigurnost i strahovi izbjegavaju razumijevanje, poštivanje i zblizeње u dijaloškom ozračju. Ponekad je međutim potrebno nešto poreći, drugo se opet prihvaća razumom a često i srcem. To se ispravno događa izmjenom riječi u dijalogu.

Dijalog je u posljednjih desetak godina, na svoje dobro, izgubio efurođu i ne misli se više da je dijalog lijek za sve. Tako mu se pristupa treznije, ali i s nadom da je dijalog uvjet pravog ophođenja i zato ljudski i religiozni imperativ.

MNOGOVRSNOST DIJALOŠKOG NAČELA

Kod dijaloga se ne radi ni o diskusiji ni o svađi gdje bi svatko htio samo zadržati svoje pravo. Svakako, svi ljudi nisu spremni diskutirati, osobito ako se to događa pred slušačima ili pred gledaocima gdje dolazi na vidjelo dosta igre i taštine.

Dijalog pretpostavlja diskusiju: s jedne strane to znači traženje, izlaženje i objašnjenje; s druge strane to je cijepanje i razbijanje cjeline. Tako se u diskusiji često ne radi o tome kako pronaći i zaštititi istinu nego je to više razvodnjavanje i rastjerivanje.

Na temelju diskusije dobivamo ipak znanstveni ili filozofski dijalog što su obične disku-

sije ili oblik ophođenja koje su stari nazivali disputama.

Okrugli stolovi često su „show”-poslovi, a time i odricanje istine, jer pronalasku istine također pripada da se u pravo vrijeme prizna za bluda, a to je pred javnošću teže provedivo. I veliki skupovi kao što su vijeća ili skupštine prilagođavaju se nerijetko nedijaloškim sredstvima za neko rješenje.

Slično bi moglo vrijediti i za crkveni sabor, samo se tu krije pouzdanje i jamstvo da se odvijanje, preporuke i rezultati ne temelje toliko na velikom broju crkvenih dostojanstvenika koji iznose svoja mišljenja nego na apostolskom kontinuitetu i na nazočnosti i pomoći Duha Svetoga.

Demokracija je naime u izvornom smislu samo sredstvo protiv diktature, ali ne i sredstvo da se nađe istina. Tako je pojam istine, ili bolje rečeno demokratski put da se dođe do istine, krajnje upitan put.

Radio i televizija, kao naročita tehnička pomagala saopćavanja, mogu biti jednostrani jer ne vode računa o dispoziciji osoba koje eventualno djelomice ili uopće ne prihvaćaju neku poruku. S rezervom možemo uzeti i vještaka stručnjaka na radiju ili televiziji kako svojim pripremljenim pitanjima nastoji precizirati ili kompletirati autorovu misao.¹¹

Slično vrijedi i za intervju kao umjetni dijalog jer i tu su već unaprijed pripremljena pitanja i odgovori i obje su se strane i naknadno suglasile i tek se onda zapis predstavio javnosti.

DIJALOG U POVIJESTI

Dijalog je literarni proces od starine. Lucije iz Samoste služio se dijalogom da bi iznosio svoj humor.¹² Platon u dijalogu iznosi svoju filozofiju.¹³

Židovska talmudska predaja stvara fiktivni

⁹ Usp. E. LEVINAS, *nav. dj.*, str. 70.

¹⁰ *Isto.*

¹¹ Usp. A. JAUBERT, *Lecture de l'evangile selon Saint Jean*, 17, Paris, 1981, str. 12.

¹² *Isto.*

¹³ *Isto.*

dijalog kako bi na pitanja i sumnje mogla odgovoriti dajući točnija objašnjenja. U talmudskoj pouci, kao i u predaji sve do Pavlovog vremena, još se uvijek na iskustvu metode i stoičke dijalektike nalazi učenikov upit.

Kod više unutarnjeg shvaćanja diferencijacije radi se već o pravoj dijaloškoj strukturi mišljenja i stvarnosti.

Dijaloška se struktura pokazuje na mnogim biblijskim mjestima. Patrijarsi se u Petoknjžju ophode dijaloški sa svojom rodbinom, suvremenicima i samim Bogom. To osobito vrijedi za proročke pozive i zadatke. Mudrosna literatura, iznad svega Job, u iskustvima i dijalogu sabire mudrost i kroči put do Božjih otajstava i njegovog samog bića.

Kod Pavla imamo fiktivnih dijaloga koji nastoje odstraniti upite i sumnje (1 i 2 Kor). Tek nakon objašnjenja poteškoća imamo izlaganje o suboti: od slušača i čitača traži se prvo otvoren dijalog a ne i donošenje nekog novog zakona (Mk 3). Upravo u dijaloškoj novosti došla je do izražaja misao da je subota radi čovjeka a ne čovjek radi subote. Dijalog se u evanđeljima često pretvara u polemiku: susreti s pismoznancima, farizejima i Židovima vode do još većeg rascjepa s Isusom, vode do mržnje i urote pa čak i ubojstva.

DIJALOZI U IVANOVU EVANĐELJU

1. Ivan je svoje učenje o Isusu, njegovoj misli i njegovom djelu pretočio u dijaloge. Po svojoj strukturi približuju se ondašnjoj popularnoj filozofiji. Ivanove dijaloške susrete integrišu u njihovom polazištu historijski elementi. Historijski, a ponegdje i psihološki elementi ne smiju biti prenaplašeni jer time je onda oslabljeno dijaloško proceduralno značenje. Ivan jednostavno svoje izlaganje, primjenu navještenja a i formalni postupak postiže dijalozima. Takav proces interpretacije Krista po dubljoj namjeri pokazuje da je Isusov nauk nepristupačan za jednostavno ljudsko razumijevanje.

Razumljivo je da se dijalozi protežu gotovo neprekinutim slijedom u cijelom Ivanovu evanđelju. Tako kod njega imamo dijaloge s Isusovim sljedbenicima: učenicima, Petrom i Tomom; zbivaju se susreti i s njegovim protivni-

cima: pismoznancima, farizejima, skupinama Židova pa i Pilatom.

Osobito mjesto zauzimaju dijalozi povezani sa znakovima kao što je dijalog s dugogodišnjim bolesnikom i slijepcem od rođenja. Ova dva dijaloga želimo promotriti ovdje. Isto tako želimo izložiti dijaloge koji postupno i progresivno iznose Kristovu poruku i čovjekov odgovor: Nikodem, vijećnik, predstavnik je uglednih Židova, Samarijanka zastupa omraženu i heretičku Samariju, a rimski činovnik strani i daleki poganski svijet.

U samom obrađivanju spomenutih dijaloga prvo i neophodno jest poznavanje cijelih tekstova. Ovdje ne donosimo te duge tekstove, ali ih pretpostavljamo. Stoga treba prethodno a i popratno uzeti u ruke Ivanovo evanđelje i s njime se može pristupiti predloženom razmišljanju.

2. Razgovor s Nikodemom (Iv 3,1–21) tajanstveno je uveden. Večer je prikladna za susret, a noć za intimne razgovore. Vjerojatno Nikodem priznaje u tami ono što nije priznavao na svjetlu. Možda je to bila razborita mjera opreznosti glavnog junaka i okolnost kad je Nikodem anonimno mogao doći Isusu. Možda želi izbjeći konflikte s drugim članovima Sinedrija. Možda se boji javno istupiti zbog položaja. Zato ga se može nazvati slikom plašljivog čovjeka. No već uvod upućuje da je on doduše oprezan, ali vrlo pošten čovjek. Evanđelje ga naziva „rabi” i govori o njemu u množini jer iza njega stoje ugled, moć i sloj. Tako je Nikodem predstavnik vijećnika, utjecajnih vjerskih slojeva i, jednostavno, predstavnik Židova. Isusova su čudesa bila dovoljan povod da mu Nikodem dođe s upitnom ozbiljnošću. Proces upadanja, ponekad naivnih, vodi dijalog do sve boljeg razumijevanja.

I prije nego što je Nikodem postavio pitanje, Isus govori. Nikodem ga priznaje učiteljem i vidi da čini djela Emanuela (Isusa): „Rabbi, znamo da si od Boga” (Iv 3,2). Učitelj je upućen da postavlja pitanja i da dođe do daljnega objašnjenja. Isus prethodi odgovorom i braća mu se. Protagonist na sceni jest sam Isus. Isus čita u nutrinu i u srce. Za novi život treba se iznova roditi, odnosno preporoditi ili doći odozgor od Boga. Rođenje od Boga novo je rođenje. Preporod odozgora jest misteriozno po-

čelo i stvarni čin određen od Duha. Nikodem pravo ne razumije riječi i zato ovostrano pita o ponovnom ulasku u majčinu utrobu. Nikodem pita ovostrano i zemaljski. Nesporazumi često ustanovljuju nesposobnost nasljedovanja Isusa Krista koji je odozgora, koji je Očeva objava. Ta dječaćka naivnost navodi Isusa da objasni svoju misao: zato zamjenjuje „anothen”, „iznova” sa „odozgor” što također taj izraz može značiti. Nije naime dovoljno Ivanovo krštenje već treba primiti krštenje od Duha. Potrebno je krštenje vodom i Duhom Božjim. Radi se o duhovnoj a ne samo o tjelesnoj stvarnosti.

Dvostruko prihvaćanje: materijalno i duhovno za Isusa je kritika da dijalog povede naprijed. Gospodin opet prethodi Nikodemovoj objekciji. Nije ni čudo jer Ivan uvodi objašnjenje kako bi izbjegao skepticizam i nesporazum. Duhovnu dimenziju zajedništva s Bogom Ivan uspoređuje s vjetrom za koji se upotrebljava ista riječ kao i za Duh: „pneuma”. Vjetar puše gdje hoće i ne sluša nikakav fizički zakon i materijalno shvaćanje: sad je miran, sada nasilno prati vedrinu i buru. Ne zna se otkuda dolazi i kamo cilja. Usprkos tim misterioznim aspektima, nitko ne sumnja u njegovu egzistenciju. Nikodem opominje Isusa što govori o misterioznim istinama. Ali ne uspijeva dati razloge. Postupan razvojni „crescendo” priprema svoje ispunjenje. Isus se čudi da Nikodem, učitelj, ne poznaje vezu koja spaja Kristovu poruku s onom od proroka. Na taj način dijalog oživljuje i poprima interes. Isus izražava vlastito čuđenje pred uskraćenom inteligencijom od strane Nikodema. Tako opis ima prizvuk ironije. Naime, učitelj je u stvari Nikodem, no njegove tvrdnje nisu uspjele zato što je upravo po prorocima nadošla mesijanska era, era duha u izobilju (Iz 44; 59; Zah 13; Jl 3).

Nikodem nije tako naivan kako proizlazi u susretu s Isusom. Židovi su naime poznavali novo rođenje i preporod. Postojalo je krštenje prozelita. Nikodem govori kako bi dao mogućnost Isusu za odgovor. Nikodemov susret s Isusom jedan je od najkarakterističnijih odlomaka. To je divan uzorak dijaloškog oblika. U razgovoru s Nikodemom najvažnija duhovna točka jest Kristova osoba. Krist silazi kao spasenjska ljubav iz koje izvire kršćanski život i sakrament:

krštenje i vjera koje izvodi Božji Duh.

Ime „Nikodem” povezano je po značenju s pobjedničkim narodom. O njemu međutim nema drugog povijesnog podatka osim trostrukog spominjanja u Ivanovu evanđelju. Noćni je susret bio duboko urezan u Evanđelje i kad god se spominje Nikodem, svaki se puta spominje taj susret.¹⁴ Nikodem se kasnije prema Isusu vjerno ponaša. Kad je kod Židova došlo do rascijepanosti oko Isusa, pojavit će se Nikodem da u ime pravednosti intervenira za Isusa. Niži redari poslani da dovedu Isusa govore da još nikada nije tako govorio nijedan čovjek. A farizeji su razdraženi i predbacuju hramskim službenicima da su zavedeni i govore im da nitko od članova Velikog vijeća ili farizeja ne vjeruje u njega osim svjetine koja se iz neznanja za njim povodi. Nikodem ustaje i poziva se na pravo koje prvo traži saslušanje a tek onda prosuđuje. Prvo treba vidjeti Isusove riječi i djela (Iv 7). Žele ga ušutkati predbacujući mu da nije možda i on Galilejac i u ime cijele farizejske klike čude se kako može samo braniti Isusa. Iz te beznačajne Galileje, misle farizeji, ne može doći spasenje za Jeruzalem. I u takvoj neprijateljskoj okolini Nikodem se ipak usudio biti Isusov branitelj. Poslije raspeća Nikodem nije više suzdržan. U svoj javnosti priznaje se uz onoga kojeg su pravno osudili na smrt. Nikodem mu podaje posmrtnu počast pri ukopu: pomaže u skidanju s križa i polaganju u grob (Iv 19,38–40). Time ga priznaje učiteljem božanskog života.

Uzimajući u obzir i apokrif „Nikodemovo evanđelje”, sačuvano tek od Karla Velikog, imamo dokaz da je Nikodem mjerodavan lik u vrijeme širenja i utvrđivanja kršćanstva.

Spreman je na unutarnji preporod i priznaje se usprkos svim staleškim preprekama uz prezrenog Isusa iz Nazareta. To govori dosta jasno za njega da je njegov trostruki pojavak u

¹⁴ Nikodemov susret s utjelovljenom Riječi toliko je tipičan da su kasnijim nikodemima nazivali one koji se zbog položaja ili zbog discipline svoje stranke nisu usudili javno odgovoriti Riječi Objave riječju vjere. Ti nikodemi u najkritičnijim časovima javno su priznavali Isusa kada su zatajili oni što su do tada u njega vjerovali. (Usp. I. GOLUB, Božji govor – covjekov odgovor, u: Crkva u svijetu, 2 /1967/, str. 31).

Ivanovu evanđelju neka vrsta utjelovljenja ivanovskog duha.¹⁵

3. Dijalog sa Samarijankom (Iv 4,1–42) počinje kako se Isus umoran i žedan odmara kod slavnog Jakovljeva bunara u Samariji. Učenici su otišli u grad kupiti kruha. Na scenu dolazi žena Samarijanka. Želi zahvatiti vode. Isus traži da mu dade piti. Žena je iznenađena i jasno da će dati strancu vode jer voda se nikomu ne uskraćuje. Za tu ženu Isus je nepoznati Židov. Strano joj je da Isus ide kroz Samariju u Jeruzalem, jer taj su put Židovi izbjegavali. No ona još ne zna da Isus ne poznaje razlike i granica. Također je novost što on oslovljava nju, ženu. Više iz radoznalosti a pomalo i ironije ona zapodijeva razgovor. I čini joj se zanimljivo razgovarati s tim strancem. Isus vodi razgovor dalje. Kad bi žena znala tko je taj, onda bi ona bila tražitelj i on bi joj dao žive vode. Ta voda ima izvanredne efekte. Radi se o Božjem daru i o vjeri. Tražio je vodu da bi mogao opisati živu vodu. On je neiscrpiv izvor žive vode. On je Božji dar. I kada se radi o vjeri, svi su jednaki.

Samarijanka ni dalje ne razumije. Ona kao i mi mjeri dar svakidašnjim brigama. Ništa drugo osim vode zasad je ne zanima. Sigurno želi da ne bude više žeđi, da svaki dan ne mora na bunar. Ona hoće magičnu vodu. Svi želimo jednostavan recept i magičan dar da olakšamo svoje ljudske uvjete. No misterij je dublji od naših želja i od naše radoznalosti. Samarijanka je žedna kao čovjek.

Nastavak razgovora slijedi zbog ženina nesporazuma. I Isus stilizira obraćenje na pravom mjestu. Isus naime počinje razgovor o vječnoj vodi i pravom neprolaznom životu (Iv 4,13). On posjeduje živu vodu, pravu vodu tekućicu. Potrebna su nova skretanja razgovora dok se žena ne oslobodi fiksacije na vodu. Ta je žeđ naime nastojanje za vodom iz bunara, tj. žeđ za zemaljskim ispunjenjem, i to je nesporazum.

Iznenada Isus obvezuje ženu da pređe s plana radoznalosti i želje, da stekne izvanrednu vodu i stoga skreće razgovor na drugu stranu i to na pokazivanje čudesnog znanja o njezinim pet muževa (Iv 4,16–18). Taj stavak želi reći da je Samarijanka upletena u životnu pohlepu.¹⁶ Puna je nemira koji je tjera amo–tamo. I nije važno je li tko muškarac ili žena, već je važno

živjeti u odgovornosti pred Bogom (Gal 3,26–27). Na moralnom planu Isus želi dakle pokazati ženi njezin privatni život: Čudesno znanje o njezinom mužu, i oko toga, znak je da je Isus prorok. I kao takav, makar je nepoznati Židov, raskrinkava život grešnice. On posjeduje izvanredno znanje. Ona znade da se sada radi o tome da li je Isus Mesija ili nije i pitanje je da li on uistinu može dati išta drugo od vode poslije koje se opet žeđa. To je odlučujući moment jer žena je normalno i otvoreno mogla reći „ne” i odlučiti se na zatvaranje u sebe i bijeg u svoj svijet.

Ona se odlučuje i priznaje Isusu da ima pravo, da je izvanredan čovjek i prorok. Žena je povjerovala jer joj je Isus rekao tajne njezinog privatnog života (Iv 4,16–25). Na religioznom planu o pravom kulturnom razumijevanju Isus vodi razgovor prema Mesiji. Tako može Isus u vidu samoobjave voditi cilju o mesijanizmu i Božjem sinovstvu: „Ja sam, ja koji s tobom govorim!” (4,26). Po toj samoobjavi pada tek pravo svjetlo na cijeli prethodni razgovor. Sada upada ženi i čitaču u oči da je priznanje žive vode koja taži svaku žeđ povezano sa spoznanjem Isusa. Samarijanka je tako prototip čovjeka koji u svojem životu ne nalazi ispunjenje i ne taži žeđ, a u susretu s Isusom saznaje kuda ta žeđ zapravo cilja. Susret Isusa sa Samarijankom samo je prednja strana. Pozadina je zapravo žeđ čovjeka za spasenjem koje je Isus i on ga daruje. Zato žena više ne pita za vodu, čak ostavlja krčag i žuri u svoje mjesto. U toj pojavi evanđelist je pokazao da sam ljudski život, usprkos iscrpljenju svega ljudskog, ipak konačno ostaje neispunjen dokle god život ne počinje žeđati za Isusom kao živom vodom koja gasi žeđ. Ne radi se više o vodi nego o vjeri. Samarijanka je upoznala onoga koji posjeduje ključ pravih vrednota, i vjera u Isusa pokazuje joj smisao života. Znala je, poučena od Isusa, kako treba živjeti pred ljudima odgovorno i zrelo. Ona vjeruje Isusu i želi promijeniti svoj život.

¹⁵ Usp. J. HEMLEBEN, *Evanđelist Johannes*, Hamburg, 1982, str. 125.

¹⁶ Ženu ovdje možemo uzeti kao Samariju. Ona se podavala stranim narodima u sinkretističkom idolopoklonstvu.

Samarijanka traži i nalazi. Ne čini to međutim na prosječan način suvremenih tražitelja jer nju ne okružuju ogorčenici, dosadnici i cinici. Samarijanka dolazi i oslobađa se žeđi u susretu s Isusom. Samarijanka je našla pravi put i vezala se, ali danas su ljudi razočarani i puni resignacije što je tipičnije od ponašanja Samarijanke. Ona žuri svojim sunarodnjacima, priča što joj se dogodilo i svjedoči radosnu vijest o Isusu. Tako su i drugi Samarijanci došli i zatražili od Isusa da ostane s njima i kod njih. I ne vjeruju više zbog svoje sumještanke, nego zato što su sami upoznali Isusa. Samarijanka predstavlja heretičku Samariju koja isto spoznaje svojeg mesiju. Susret i dijalog s Isusom daje joj životnu alternativu. Nije interesantan samo ishod nego i sam način kako je došlo do susreta. To je tip susreta između svih koji trpe žeđ za pravdom i ljudima.¹⁷ Renomirani marksistički filozof M. Mahovec govori da je problem ljudskog života za mnoge postao najmanje pitanje i mnogi ga ljudi pod svaku cijenu žele i pokušavaju potisnuti i udaljiti iz podsvijesti.¹⁸ Čovjek je ipak „animal quaerens cur” makar ljudi elegantno zaobilaze postavljeno pitanje „zašto”. Govori se radije o stereu, viskiju, feminizmu, evropskom tržištu, kontroli rađanja, stabilizaciji, samoupravljanju ili inozemstvu.¹⁹ A tu se može biti pameta i neutralan. Psihoterapeut Frankl vidi 20 posto pacijenata psihički bolesnih jer nemaju smisla života; zato se njegova metoda liječenja bavi otkrićem smisla.²⁰ Ivan nam nudi Isusova rješenja smisla.

4. Neki kraljevski činovnik jest u nevolji (Iv 4,46–54). Sin mu je bolestan. Radi se o osobito teškom slučaju: na umoru je. Pod kraj dijaloga saznajemo da je bio bolestan od groznice. Sličan prizor imamo u Mt 8,5–13 i Lk 7,1–10 o stotnikovom slugi iz Kafarnauma i ženi Kananejki u Mt 15,21–28, odnosno Sirofeničanki u Mk 7,21–28. Nakon usporedbe Ivana i sinoptika jasno dolazi na vidjelo ivanovska osobitost i njegova pripovjedačka namjera. Ivan je naime prestilizirao svoj dijalog.

Kraljevski je dostojanstvenik došao iz Kafarnauma, udaljenog od Isusa 20 km. Vjeruje u Isusovu čudotvornu moć. Ne priječe ga ni običaji ni konvencija da Isusu iznese svoju potrebu. U Ivana nema naime nikakve pohvale vjere kao

u sinopticima, već ukor. Ivanu nije važno što je netko poganin ili Židov. Potrebna je pretpostavka vjere.

Činovnik misli da Isus treba doći u njegovu kuću, mora dodirnuti bolesnika i reći mu spasonosnu riječ. Isusov hladni i odbojni odgovor otuđuje. On vidi ljude svih vremena koji traže čudesa. Pohlepa za čudesima jest osuđena. Sama senzacija nije pravi vjerski motiv. Isus želi znati je li taj čovjek ozbiljan. Prije nego dođe Isusu, on to treba biti. I u čudu pretvaranja vode u vino u Kani Galilejskoj isto tako imamo nevolju i molbu za drugoga. Isus prvo odbija molbu, ali ipak nakon toga ispunjava traženje i čini znak da bi se proslavio i probudio vjeru u onima koji su znali za taj čudotvorni zahvat (Iv 2,1–12).

Kraljevski se činovnik nije smeo, nego uporno i s izvjesnim nestrpljenjem ponavlja svoju molbu. Otac hoće spasiti sina i vjeruje da Isus može učiniti čudo. Nije molio za čudo da bi vjerovao, nego je vjerovao da je Isus darivalac života. Činovnik dvaput govori da mu je sin u smrtnoj opasnosti, a triput se ponavlja izričaj da mu je sin živ. Na drugu molbu Isus se naime osobno obraća kraljevskom činovniku: „Idi, sin tvoj živi!” (Iv 4,50).²¹ Činovnikova je vjera stavljena na tešku kušnju. Treba se vratiti natrag s osiguranjem da je s njegovim sinom sve u redu. Kraljevski činovnik traži i upušta se s Isusom. Živi i radi po Isusovoj riječi. I tako ulazi u osobni odnos s njim. Činovnik nije dakle odbio, nego povjerovao: nije da bi mogla biti istina, nego mora biti istina.

Sluge javljaju da se čudo dogodilo, a činovnik utvrđuje da se dogodilo u isti čas kad je Isus govorio a on povjerovao. Točna konstatacija kao da otuđuje ozdravljenje na odstojanje. On odlazi u vjeri u Isusovu moć. Izdržao je probu i

¹⁷ Usp. J. HEER, *Leben hat Sinn*. Christliche Existenz nach dem Johannesevangelium, Stuttgart, 1974, str. 45. Svako vrijeme ima svoje neuroze, a naše ima osjećaj besmisla i praznine te egzistencijalni vakuum (parafrazirano).

¹⁸ *Isto*.

¹⁹ *Isto*, str. 42.

²⁰ *Isto*, str. 45.

²¹ Tako se obratio i Ilija udovici iz Serepte (1 Kr 17,23).

primio što je tražio. Svjedoci s tim dolaze tek sutradan. Dolazak slugu i provjera čuda doprinose vjeri. Ozdravljenje se dogodilo na Isusovu riječ. Kraljevskom je činovniku pomognuto. On je to iskusio. Vjera ovdje nije izigrana. Čovjek dolazi do prave vjere kad mu čudo za to otvara oči. Čudesna prate vjeru. Dogodilo se čudo i istinita je Isusova riječ koju rimski službenik ne zaboravlja.

Ivan spominje Isusa kako liječi na daljinu, a Matej i Luka kod stotnika na licu mjesta, a isto tako i kod žene strankinje u Mateja i Marka. Ivan međutim poznaje dva koraka u vjeri: kraljevski činovnik vjeruje Isusu i vraća se kući gdje nakon znaka on i sav njegov dom postaju vjernici i javno potvrđuju svoju pripadnost Isusu. Čudo ima dakle dobro djelovanje jer on i sav njegov dom dolaze do pune vjere da je Isus Mesija. I prva vjera poznaje samo jedno čudo – da je Isus Sin Božji, uistinu izbavitelj svijeta i da već na zemlji stoji u nedjeljivom zajedništvu sa svojim Ocem. Isus može darivati pravi božanski život, ali on za to traži pretpostavku u vjeri.

Možda Evanđelje po Evanu želi naglasiti obraćenje te ugledne rimske obitelji. Možda je dijalog uperen protiv onih koji po znakovima i čudesima njeguju svoju misiju i gaje uvjerenje da su oni novi Izrael. Ivan svakako dobro poznaje životno ozračje u mladoj Crkvi. Poslije uskrsnuća, na prekretnici iz 1. u 2. stoljeće, Isus je daleko. Ne mogu se više vidjeti njegovi znakovi i čudesna. Postoje samo njegove riječi. A da li se može tako vjerovati? Ivan odgovara ovim dijaloškim susretom. Zato ovdje imamo proces učenja vjere. Do nove stepenice vjere vodi samo ono iskustvo koje je izraslo iz osobne vjere. Vjera cilja na osobni odnos prema Isusu Kristu. Tko vjeruje, prepušta se Isusovoj riječi i upušta se u nju: Isus je put, svjetlo i životni model.

U tom procesu učenja čovjek nije sam i u traženju nije samo njegov trud, već mu je osigurana pomoć Duha Svetoga. Vjera počinje od slušanja. Daljnji je korak provedba riječi u djelo. Siva teorija u Ivana je ilustrirana i personificirana u kraljevskom činovniku. Ivan govori: vjera je moguća ako se bez znakova i čudesna prepustimo Isusovoj riječi. S njom se može ići

na put gdje dolazi iskustvo da vjera djeluje jer nastaje novi život.

Vjera rimskog kraljevskog činovnika pokazuje iznad svega obraćenje poganskog stranog naroda na kršćanstvo.

5. Dijalog s dugogodišnjim bolesnikom počinje vremenskom oznakom (Iv 5,1–18). Njom se želi reći da se ovaj susret dogodio na blagdan kada je u Jeruzalemu dosta ljudi. Lokalni su podaci isto precizni: spominju se Jeruzalem, Ovcja vrata, opis i ime zdanja gdje je Isus učinio čudo. Spominje se i voda: objubljeni Ivanov element za božansko posredovanje. Treba se samo sjetiti vode u Kani Galilejskoj (Iv 2,1–12) pa zatim govora o živoj vodi (Iv 7,37–39). Ovdje voda ima ljekovito značenje. Po narodnom su vjerovanju anđeli kao Božji poslanici pokretanjem vode posredovali u ozdravljenju. Ljekovitost vode pripisuje se nadnaravnoj intervenciji. Taj element ovdje nije razvijen.

Isus poznaje mjesto i među mnoštvom bolesnika izabire jednog. Znade tko je on. Spominje se njegova dugotrajna bolest od 38 godina. Ova vremenska natuknica, 38 godina, mogla bi se tumačiti kao aluzija na četrdesetogodišnje lutanje izraelskog naroda kroz pustinju prije ulaska u obećanu zemlju. Tako bi Bog učinio i s izraelskim narodom poslije Mesijinog dolaska. Alegorično tumačenje nije moguće, ali može se zaboraviti i bilo koji drugi pokušaj jer taj je podatak ostao neiskorišten. Isus vidi na temelju svojeg izvanrednog znanja da je dotični bolesnik dugo bolestan. S njime Isus suosjeća. Bethesda, kuća milosrđa, zove se i samo mjesto događanja. Isus je došao pomoći i utješiti i zato se obraća bolesniku.

To je naime prvi puta da netko prilazi tom jadnom čovjeku i nudi mu pomoć. Isus nam pokazuje: tom čovjeku ne trebaju dobri savjeti koji se dijele s odstojanja, ne treba mu prvotno ni čudesno ozdravljenje. Ovom čovjeku treba čovjek.²² Tu je na djelu Božja ljubav koja ide

²² To se događa u prijateljstvu, čudu koje čini da hromi opet idu i slijepi vide. Prijateljstvo premješta brda kao i vjera iz koje prijateljstvo izvire. (Usp. F. DIETZ, *Gott lädt zum Mahl. 12 Modelle für Messfeier und Laiengottesdienst*, Würzburg, 1975, 66–67).

kroz srce jednog čovjeka.²³ Nalazimo jedva neki psihološki interes. Bolesnik želi da mu pomogne čovjek.²⁴

Isus ga ovdje, nama na nerazumljiv način pita da li želi ozdraviti. To pitanje s Isusove strane ima svrhu da izazove spasonosno djelovanje. Bolesnik razumijeva drukčije postavljenu riječ. Prima riječ i želi ozdravljenje. Nema čovjeka koji bi mu pomogao. Bolesnik ne zna tko je Isus i od njega traži naravnu pomoć. Isus prihvaća tu naravnu težnju i pouzdanje i želi ga voditi do nadnaravnog vrednovanja. Zato pretpostavlja njegovu vjeru. Dolazi u susret njegovoj naravnoj i nesavršenoj vjeri i nastoji je usavršiti: bolesnika želi učiniti vjernikom. Nakon te pretpostavke, pokazujući svoju moć, zapovijeda: „Ustani, uzmi svoju postelju i hodi!” (Iv 5,8). I bolesnik ozdravi i učini tako. Svjedoci se ne spominju. To je međutim okvir koji na dramatski način vodi daljnjem konfliktu sa Židovima. I sam bolesnik neutralno i pomalo naivno kasnije prijavljuje Isusa Židovima.

Taj je dan bila subota i Židovi su protestirali. Ne predbacuju bolesniku nošenje nosiljke, nego omalovažavanje subote. Isus je naime bio iščeznuo jer je bilo mnoštvo svijeta (Iv 5,13), tako da ga bolesnik nije ni zapamtio. Isus mu je ponovno prišao. Ovaj puta doziva mu u svijest da je otpuštenje grijeha važnije od ozdravljenja. Što se tiče samih Židova, možemo reći da Isus nije tražio sukobe: on nije provokator. Scena konflikta između vjere i nevjere bila je neizbježna.

Sam je razgovor vrlo kratak jer najvažnije je da dođe na vidjelo kristološka pouka znaka. Donosi se novo vrednovanje subote. Subotnji je zakon vrijeme za Gospodina i zato je to zakon radosti, ali tek sjena Mesijina vremena. Jer Gospodnji počinak počinje tek odstranjenjem grijeha i njegovih surogata. Isus djeluje stalno, nema mira ni pauze kao što nema ni Bog Otac. Isusovo djelovanje nije neovisno o Božjem djelovanju. On ima naime savršeno zajedništvo s Bogom Ocem. Ukazana je dakle jedinstvenost i jednakobitnost s Bogom Ocem.

6. Slijepac od rođenja (Iv 9,1–41) jest evanđeoski tekst koji literarno pripada najboljima i najnapetijima u cijelom Ivanovu evanđelju.²⁵ Nema međutim oznaka ni vremena ni mjesta.

Polazi se neodređeno: bolesnik ne traži ništa, on jednostavno stoji tu. Ali Isus preuzima inicijativu, prvi ga pogleda i fiksira svoj pogled na njega. I apostoli čine isto, zato pitaju Isusa tko je skrivio. Isus ne niječe odnos između ljudskog trpljenja i grijeha, ali kategorički odgovara: ovdje nisu pogriješili ni on ni njegovi roditelji. Čovjekova sljepoća bit će prilika za Božja djela. Židovi su jasno shvatili da se Isus, izjednačujući svoje djelovanje s Očevim, izjednačuje s Bogom.²⁶ Isus pretendira još više: njegov život na zemlji jest radni dan. On je znak novog stvaranja.

I u masi slijepac čuje glas: „svjetlo sam svijeta” (Iv 9,5). To je upućeno njemu. A moramo se zamisliti što je to slijepac od rođenja. Vjerojatno tupo lice kao blato. Sve je za njega noć bez sjaja i boje. Ali sad se nešto mijenja. Potreban je još tjelesni kontakt. Slijepac čuje glas o svjetlu i osjeća ruku i premaz kala na zamrlom oku. Ujedno čuje zapovijed i blagoslovnu uputu: „Idi, operi se u ribnjaku Siloamu!” (Iv 9,7). Slijepac sluša i odlazi do bazena Siloam (što znači poslanik) i umije se. I u svoj kratkoći konstatira Evanđelje: „pa se vrati gledajući” (Iv 9,7). Otvaranje očiju može ostati nerazumljiva avantura i može se samo izvanjski razumjeti. No slijepac se vratio.²⁷ On se vraća onarno gdje je čuo zov i osjetio pomoć. On je pun radosti jer mu je pomogao Isus.²⁸ I ljudi gledaju i čude se.

Sada dolazi središnji dio: diskusija i preslušavanje koji otkrivaju u slijepcu religiozni smisao. Prvi su susjedi i prolaznici (Iv 9,8–12).

23 Prijatelj je drugi čovjek koji me razumije, prihvaća me kakav jesam, prima moje pogreške i slabosti i mogu mu se povjeriti. Prijateljstvo znači, drugim riječima, život. U prijateljstvu sam Bog osigurava svoju pomoć. (Usp. isto.).

24 Bolesnik se možda tijekom dugog niza godina mogao i sam dogurati do vode.

26 Usp. I. GOLUB, *nav. dj.*, str. 32.

27 Mogao je međutim u svijet i na slobodu kako bi nadoknadio ono u čemu je bio prikraćen.

28 Moramo imati pred očima ozdravljenog slijepca. Nije to lijepo lice, ali je otvoreno lice. I oči mu i usta i ruke kliču. I hod mu je kao ples. Ruke hvataju, ali sve je oko njega svjetlo. Kroz cijelo tijelo prolazi mu drhtaj i titranje kako bi zadržao neizrecivu radost. Sve je oko njega klicanje i svjetlo. Za njega je počeo veliki i svečani dan.

Jedni ga prepoznaju, a drugi tvrde da mu je sličan. On svjedoči za identičnost. Tumači im da je to učinio čovjek zvani Isus, ali da ne zna gdje je on sada. Ljudi oko njega nisu se složili i idu pametnijima od sebe na savjetovanje. I farizeji odmah na prvom preslušanju ustanovljuju novi znak Isusova poslanja (Iv 9,13–17). Onaj koji ozdravlja sigurno je i gospodar subote.²⁹ Ali odmah traže da ga uhvate u zamku. Dan je ozdravljenja bila naime subota. I odmah se oko Isusova djela stvaraju dvije struje. Jedni tvrde da nije od Boga jer krši dan počinka, a drugi vide izvanrednost znaka. U svojoj podvojenosti traže stanovište nekadašnjeg slijepca. On na temelju diskusija i preslušanja odgovara: „Prorok je!” (Iv 9,17.3). Otvara se pravi proces. Traže se svjedoci. I zato zovu roditelje (Iv 9,17–23). Postavljaju im tri pitanja o identitetu: da li je to njihov sin, da li se slijep rodio i kako to da sada vidi. Čak i roditelji odbijaju da svojeg sina, nekadašnjeg slijepca, brane. Vjera je često samoća jer je proganjana. Težak je put u nadvladavanju straha do sigurnosti. Roditelji odgovaraju potvrdno na upite, samo što treće pitanje izbjegavaju. Ne ulaze ni u kakvo tumačenje kako to sada njihov sin vidi jer se boje da ne budu izbačeni iz sinagoge. A što se tiče Isusa, već su vodeće sile donijele konačni sud: osudile su ga kao grešnika. Po drugi put pozivaju slijepca i traže da to isto i on učini (Iv 9,24–34). On pak i dalje samo konstatira Isusovo djelo. Vidi i svu zlu volju Isusovih protivnika, ali i dalje prijanja uz njega (Iv 9,31–33). Nije moguće da Isus pomaže i ozdravlja bez Boga.

Videći njihovu nakanu i da dokrajči natezanje, slijepac ironično i podrugljivo pita farizeje: „Da ne kanite postati i vi njegovim učenicima?” (Iv 9,27). No oni sve znaju i pri tom se pozivaju na Mojsija. Slijepac se i dalje pita i traži odgovor o onome koji mu je pomogao. Ustanovljuje da je Isus velik i Bogu po volji. To je dovoljan razlog da ga zbog prihvaćanja Isusa i iz iritiranosti i uvrede izbacuju iz zajednice. Vjera znači raskid sa svijetom i herojsko priznanje istine. Priznanje Isusa kao Božjeg poslanika isključuje: biva se izbačen kao grešnik. Scena slijepca pokazuje koliko može biti tragična situacija vjernika. Naime, vodeće sile vrše pritisak i teror u narodu. Farizeji upotrebljavaju inti-

midaciju među Kristovim nasljedovateljima. Ekskomunikacija nekadašnjeg slijepca ilustracija je kako je čovjek nemoćan kad je izložen tami i njezinom djelovanju. Na scenu opet stupa Isus. Isus je svjetlo svijeta i zato je slijepcu otvorio oči i osvjetlio ih svojim svjetlom. Ponovni susret s Isusom i pitanje o vjeri (Iv 9,35–37) pokazuje svrhu čuda: vjeru (Iv 9,38). Slijepac, stupanj po stupanj, raste i dolazi polako do vjere. Na početku Isusa zove samo imenom i on mu je nepoznat (Iv 9,12). Ali odsad slijepac pripada potpuno njemu i zato ga on pita o vjeri. I dobiva odgovor prave uskrсне vjere: „Vjerujem, Gospodine!” (Iv 9,38). To je u stvari dirljivi dijalog, koji se već uzima kao obnova krštenja: Vjeruješ li u Sina Čovječjeg?³¹

Svjetlo je zahtjevno, sili da se ponovno vidi tolike stvari, da se odrekne tolikih navika i prekine katkad sa starim ambijentom. Farizeji odbijaju Isusa tvrdokorno i nepomirljivo. Njihova nevjera zasljepljuje i stoji u suprotnosti sa stanovištem ozdravljenika koji se otvara Božjem pozivu i dospijeva do vjere (Iv 9,39–41). Isus je svjetlo svijeta na početku (Iv 9,5) i na kraju (Iv 9,39). A rascjep između Isusa i Židova i dalje se produbljuje.

Mesijansko probijanje slijedi po dramatskim narativnim umijećima ovdašnje teološke dimenzije i tendencije. Imamo tako povijesnu i suvremenu razinu. U ivanovskom susretu imamo transparentnost prikaza njegove zajednice: mesijansko pitanje stoji u središtu sukoba između židovstva i kršćanstva. Osim vjere, možda Crkva vidi u ovom susretu simbol krsne obnove: vodu krštenja.³² No ne može se otići predaleko u identifikaciji jer ne smije čitalaštvo zaboraviti aktualizaciju događaja.

7. U svim dijalozima, Ivanovima i onima drugima u Svetom pismu dolazi do izražaja čovjekova veličina koja se sastoji u tome da nam je

²⁹ Usp. I. GOLUB, *nav. dj.*, str. 32.

³⁰ Zanimljiv je susret slijepca kojemu je Isus otvorio tjelesne oči, a dobiva preokret u nevjeri protivnika koji nemaju duhovnog vida.

³¹ Usp. J. RIEDE, *Eienst am Wort, Gedanken zur Sonntagspredigt*, 35 (1984) 256.

³² Sv. Augustin govori: „Bio je uronjen u bazen Poslanog i kršten u Kristu.” I sv. Ambrozije vidi da se ovdje radi o slanju poslaniku Kristu.

dano da u **Objavi dijalogiziramo s Bogom**: on nas pita, objašnjava i govori, a mi ga ljudi slijedimo odgovornim razumijevanjem i nasljeđivanjem. Dijalog preobražava, jača i obogaćuje.³³ Bez daljnega možemo reći da u Ivanovim dijalozima dolazi na vidjelo misao i djelo Isusa Krista. U Ivanovom evanđelju sugovornik je tu da bi se dijalog proširio i razvio. U susretima s Isusom u Ivanovom evanđelju čitalac prepoznaje sebe.³⁴

Ne treba dakle žaliti za materijalnom egzaktnošću, ali tu postoji sigurnost da Ivanovi dijalozi ne predstavljaju samo duboke istine o Kristu dajući smisao njegovog poslanja i njegovog nauka, već su integrirani i historijskim elementima. I nije važno da li su likovi nađeni ili izmišljeni, sigurno je svakako da autor gradi dijalog kojim želi poučiti kršćansku zajednicu. Zato je važno da se odveć ne psihologizira. Ali isto tako ne treba ni historizirati. To vrijedi za poznate likove kao što su Nikodem, Samarijanka pa i Pilat. Svaka historizacija ili psihologizacija treba dati prednost poučavanju, jer umjesto da Ivan apstraktno poučava istine o Isusu, on ih konkretizira u besmrtno dijaloške susrete. To je mjera i kasnijeg poučavanja vjerskih istina. Tako se donedavno vjerovalo da u osnovnoj školi treba izvještaje o Isusu psihološki prenijeti, čim ih više spretno oblikovati kako bi onda ostali i što bolje djelovali. Htjelo se opravdati ciljeve religiozne pouke u školi i mislilo se da činjenice da je Isus čudotvorac i Sin Božji same od sebe djeluju ako ih spretno izložimo. No vjeroučitelj treba znati čitati Sveto pismo u današnjem čovjeku i njegovoj preokupaciji.

Dijalog kao literarni proces očituje nesavršenost i nepotpunost vjere Židova u prvoj kršćanskoj zajednici. Tu je proces gdje se ispravlja krivo shvaćanje. Pojedini izabranik, glavni junak ili lik koji se opisuje doveden je do odluke, obraćenja ili vjere. Ivan poslije svakog susreta registrira da li je povijest susreta završila vjerom ili nevjerom. Dijalozi često završavaju poslije odluke i Isusovim poučnim govorima.

Dijaloge je u Ivana dobro podijeliti na dijaloge sa zemaljskim Isusom i na dijaloge s uskrsnim Gospodinom.³⁵ Razgovore koje Ivan smješta u Isusovo zemaljski život isto su tako poukrsni kao i sami poukrsni dijalozi, pa ipak

oni pedagoški, upravo dijaloški polaze od početka što tvore prave procese koji dovode do cilja. Dijalozi s uskrsnim Gospodinom jesu iskustva koja se međutim nastavljaju na već postojećem zajedništvu sa zemaljskim Isusom. Ivan, koji je dobro i duboko promišljao što će iz Isusova života probrati i zapisati, nije bez razloga na kraju svojeg spisa zapisao dijalog Krista i Tome. Toma ne vjeruje svjedočanstvu suučelnika, već želi iskusiti i vidjeti prije nego sam povjeruje. Dijalog ga vodi provjeri i iskustvu o životu Kristu i njegovom božanstvu.

DIJALOG I PRENOŠENJE VJERE

Može se reći da optimum spoznaje pruža i jamči dijalog. I u teologiji postoji dijalog. Dijaloški karakter dobiva osnovno značenje za didaktiku religioznih pitanja i teoloških izričaja. U dijaloškom procesu razvoja nastaju kriteriji pomoću kojih se mogu konkretizirati osnovni kršćanski izričaji. Didaktika kao dijalog otvara i izvodi iz uskoće didaktičke sheme. Nerazumijevanje ili nesporazum prilika su da se misao ponovi, traži se produbljenje i prava ideja. Takav se dijalog gubi kad se više kao takav ne može osjećati u „ja—ti” odnosu, nego se odmah pojavljuje mnoštvo. Uistinu, nije sve u pojedincu kao pojedincu, nego postoji povezanost među ljudima i svijetom o čemu treba voditi računa u teologiji dijaloga.

Religija je u najdaljnjem i najdubljem smislu riječi to što se neizostavno tiče mene i to ne bude dijalog, nego omogućuje dijalog između religija, pogleda na svijet i ideologija. Ali postoji mogućnost nauka o oprečnosti. Nekorektno ih je asimilirati i apsorbirati, ovdje u opreci jedno ne isključuje drugo. Time nije nipošto rečeno da se napušta vlastita istina. Temeljni je nesporazum među kršćanima, osobito među zapadnim kršćanima, shvaćanje da uz religiozne istine kao matematičke istine ne mogu biti is-

³³ Usp. M. DIRKS, *nav. dj.*, str. 70.

³⁴ Usp. I. GOLUB, *nav. dj.*, str. 29.

³⁵ U dijaloge s uskrsnim Gospodinom moglo bi se ubrojiti prvo po tematici samo uskrsenje Lazara a zatim pod kraj Evanđelja, dijaloge s Marijom Magdaleonom, nevjernim Tomom apostolom i s Petrom.

tinite dvije proturječne istine. Dati smisao dijaloškoj strukturi znači omogućiti u svijesti i u pokušaju: istinu ne možemo dobiti, ostvariti i konkretizirati u monološkom prilazu. Čovjek je kao na kugli, dakle direktno na zemaljskom centru. I on je, bez sumnje, u posjedu jedine istine. Ali takva osvjedočenja o centralnosti i istinitosti posjeduju i drugi. To je problem koji se dijeli.

DIJALOŠKO SUSRETANJE VJERE

Dijalog ima osobito značenje u tome što traži za istinom. Treba rasti do međusobnog vrednovanja i treba biti nošen pravom ljubavlju do istine. Dijaloga uopće ne bi bilo kad sudionici u njemu ne bi ozbiljno uzeli svoju vjeru, nego bi se prema njoj odnosili nemarno i ravnodušno.³⁶ Osim toga, nijedna jezična formulacija ne može obuhvatiti Božju poruku. Ali jezična formulacija ima sposobnost dovesti u otajstvo naše srce a ne samo našu glavu.

Međusobno pouzdanje i vjersko obdarenje pretpostavka je bilo kojeg dijaloga. Postoji naime zajednički temelj na kojem sve vjere počivaju.³⁷ No treba vjerovati da to što moj partner prima, uistinu je tako kako on opisuje. I moram vjerovati da to što on priznaje, njemu i znači ono što on priznaje. Ako s inoćancima želim držati dijalog, želim da me uzme ozbiljno. Ako mu kažem da nam se Bog po svojem Sinu objavljuje kao Otac sviju, htio bih da mi uistinu i vjeruje. I ja svjedočim u nadi da on dođe k toj vjeri. To tako prihvaćam da me i moj partner uzima ozbiljno³⁸, da mi vjeruje te da želi i mene imati na svojoj strani. Za dijalog je nužno da se religije međusobno u svojoj različitosti poznaju i priznaju.³⁹ Ispravnost i metodologija zahtijeva to i ništa drugo. Iz svoje perspektive ozbiljno treba uzimati uvjerenje drugoga.⁴⁰

Sav se razvoj očito usmjeruje prema pojmu i praksi novog religioznog dijaloga u kojem sudionik mora biti spreman svakog sudionika slušati i ozbiljno uzimati.⁴¹ Tu se mogu prepoznati i Božje spasiteljske namjere. Treba se drugim riječima obratiti da se vidi i razumije ono što vjerujem. Isto vrijedi za mene nasuprot njemu. Ne želimo da se ljudi obrate kršćanstvu samo

glavom. Mnogo više želimo da se cijela osoba obrati Trojedinom Bogu. A to partner očekuje i od mene. Dijalog ipak pretpostavlja zajedništvo ili barem respekt i spremnost zajedničkog traženja. Obraćanje i zajedništvo jesu neophodni uvjeti mogućnosti pravog dijaloga. Oni koji na zelenom stolu žele upoznati tuđu vjeru misle drukčije. Ali ako tko drži gozbeno zajedništvo s drugim, taj zna što znači obraćanje. Za nas kršćane evangelizacija znači: pranje nogu, kao priprema na zajedništvo stola, i dijalog kao traženje putova i sredstava koja to zajedništvo stola proširuje i nadopunjuje.⁴²

U dijalogu s drugim religijama radi se o tome da se pronađe koja religija pri utjelovljenju pomaže. Ne radi se o tome da se kaže da su sve religije jednake i da je svejedno s kojom je čovjek zadovoljan. I to vrijedi za odnos prema Bogu u kršćanstvu raznih denominacija, u islamu, hinduizmu ili budizmu. Radujem se zbog bogoukustva i to treba usvojiti da bi oni usvojili naše. Jedni naglašavaju post, drugi predanje, pa gotovo šutnju o Bogu i tako redom. Ako poznajem njih, ako vidim dobre strane kod njih, bit ću bolji i kod kuće. Sve religije nisu jednake, ali se dopunjuju i ispravljaju kao što u orkestru čine razni instrumenti. Svatko uči kod kuće u sebi i misli samo na svoju glazbu i komad uloge, ali na kraju smo pozvani na eshatološku simfoniju ili orkestar. Ti susreti i dijalozi imaju unaprijed određenu funkciju: osvjedočenje vlastite vjere, svjedočenje i poslanje. Važno je prikazati simbol iskustva o kojem se koherentno i zaokruženo radi. Nikako nije cilj poreći isti-

36 DOPISNA TEOLOGIJA, 2. ciklus, 1. godina, 4. pismo: Kršćanstvo i svjetske religije – u dijalogu o Bogu i čovjeku (osnovni tekst napisao dr B. Welte), str. 15.

37 Usp. H. DUMOULIN, *Dialog im Aufbau*, u: *Concilium* 3 (1967) 770.

38 *Isto*, str. 771: „Kršćansko dijaloško držanje mora druge uzeti ozbiljno u drugosti.”

39 *Isto*, str. 770.

40 Usp. „Dialog der Religionen”, *Werkmappe – Mission* 52 (1984) 7–17 (Evangelisierung und Dialog).

41 Usp. B. WELTE, *nav. dj.*, str. 14.

42 Tako tumači Kristovo služenje i predanje Ivanovo evanđelje.

ne tuđeg religioznog iskustva. Religije naime po dijalogu priznaju relativnu istinu drugogu.⁴³

DIJALOG U SLUŽBI VJERE

Dijalog može izvirati na platformi humanuma i to toliko istinit koliko i strastven da bi prosljedio kontinuitet i nadilaženje. Čovjek koji otkriva humanum Biblije osjeća se više nego kulturno „informiran”: uspijeva biti sam otkriven i pozvan iznutra da učini „životni savez” s Bogom koji se objavljuje kao Bog s ljudskim licem da bi prognozirao vlastiti život na Kristu najvišem paradigmatskom humanumu u Bibliji gdje se Bog i čovjek susreću u punini osobnog jedinstva Božje Riječi.

I kristologiju možemo tako razumjeti dijaloški.⁴⁴ Isus je priznat i osvjedočen objavitelj, spasitelj i posrednik milosti. Krist je spasonosna i spasenjska djelatnost božanske Riječi. On je središte i ključ svemira. Spašeni smo po Isusu Kristu. U biti, sve je uronjeno u Kristovu stvarnost. Samo smo po Isusu spašeni. Ako je čovjek spašen, onda je to po Kristu. U tom smislu on je anonimni kršćanin. Uvlačenje drugih u Kristovu stvarnost može biti stvarno i teološki opravdano, ali dijaloški to drugi još ne priznaje za sebe.⁴⁵ Naime, krivo je druge vjere asimilirati ili apsorbirati.

Općenito je početak prihvatljiviji. Bog je središte. A Krist je mjerilo i norma. Isus nas uči, osposobljuje i pomaže nam kako doći do tog.

Dijalog je događaj obraćenja i nije protumačen dokle god nije shvaćen dijaloški dvostruki razvoj u kojem čovjek odgovara na riječ koju mu obećaje Bog. Božji govor implicira odgovor i uključuje dijalog.⁴⁶ Božja je riječ dakle dijaloška, stvara zajedništvo ljudi s Bogom i s bližnjim i nosi ih u interni dijalog trojstvenoga Boga.⁴⁷

Sin Božji, Riječ, postao je tijelom. On je dijalog Boga s čovjekom ponio do vrhunca.⁴⁸ I naša je povijest odvijanje dijaloga Božje riječi s čovjekom, gdje Bog govori a čovjek odgovara.⁴⁹ Vjera kao veza sva je u znaku dijaloga Boga i čovjeka. Govor vjere razvija se tako da prvo imamo Božji govor, govor objave, a zatim čovjekov odgovor.⁵⁰ Ali i u pravoj navezanosti na Boga, Bog ne govori tako da ne bi bila mogu-

ća varka. Zato je potreban korektiv: razgovor s prvim drugim. Trebam biti spreman na izmjenu misli i otvoren za promjene.⁵¹ Svatko treba svirati svoju partituru. To ne mogu ako poznajem samo vlastitu partituru. Važno je naime uvjerenje o zajedničkom temelju, ali nužno je i poštovanje stvarnog pluraliteta.⁵² Danas ne može nijedan kršćanin biti dobar kršćanin ako ostane stajati samo u svojem kršćanstvu. Ali to vrijedi i za drugu stranu.⁵³

Kršćanin isto tako treba posvetiti više brige za sva bića. Da izbjegne propast, kršćanin treba izbjegavati sebičnost i gajiti zajedništvo sa svim bićima. Izlaz i rješenje današnjih problema postoji još samo u interdisciplinarnom dijalogu.⁵⁴ Naime, cilj je misliti jedan s drugim i jedan o drugome.⁵⁵

LITERATURA

Noviji komentari u Ivanovu evanđelju: Blank, Brown, Gnilka, Hemleben, Jaubert, De la Potterie, Schnackenburg i dr. CHRISTLICHER GLAUBE IN MODERNER GESELLSCHAFT, Almanach, Freiburg—Basel—Wien, 1980. (prilozi Marianne Dirks, Hans Georg Gadamer i Franz Böckle).

43 Usp. H. G. GADAMER, u: *Christlicher Glaube in moderner Gesellschaft*, „Almanach”, Freiburg—Basel—Wien, 1980, 36.

44 Usp. J. P. SCHINELLER, *Christ and Church. A Spectrum of Views*, Theological Studies 37 (1976) 546—366.

45 Usp. H. DUMOULIN, *nav. dj.*, str. 770.

46 Usp. I. GOLUB, *nav. dj.*, str. 28.

47 *Isto*, str. 44.

48 *Isto*, str. 44.

49 *Isto*, str. 27.

50 *Isto*, str. 28.

51 Usp. B. WELTE, *nav. dj.*, str. 15—16.

52 Usp. H. DUMOULIN, *nav. dj.*, str. 771.

53 Uz ostalo, cilj dijaloga morao bi biti da svaki suvotnik uči bolje i čistije shvaćati sebe i svoje vrelo tako da kršćani budu bolji kršćani, muslimani bolji muslimani, budisti bolji budisti itd. (Usp. B. WELTE, *nav. dj.*, str. 16).

54 Usp. F. BOCKLE, u: *Christlicher Glaube in moderner Gesellschaft*, „Almanach”, Freiburg—Basel—Wien, 1980, str. 12.

55 Usp. B. WELTE, *nav. dj.*, str. 15.

- CHRISTLICHER GLAUBE IN MODERNER GESELLSCHAFT, I, Freiburg–Basel–Wien, 1981. (prilog: LEVINAS, EMMANUEL, *Dialog*, 61–85).
- DIALOG DER RELIGIONEN, Werkmappe–Mission 52 (1984) 7–17 (Evangelisierung und Dialog).
- BUBER, MARTIN, *Ich und Du*, Köln, 1983¹¹.
- DUMOULIN, HEINRICH, *Dialog im Aufbau*. Concilium 3 (1967) 763–771.
- DOPIŠNA TEOLOGIJA, 2. ciklus, 1. godina, 4. pismo: Kršćanstvo i svjetske religije – u dijalogu o Bogu i čovjeku (osnovni tekst napisao dr BERNHARD WELTE).
- GOLUB, IVAN, *Božji govor – čovjekov odgovor*, Crkva u svijetu 2 (1967) 27–44.
- JAUBERT, ANNI, *Lecture de l'évangile selon Saint Jean*, 17, Paris, 1981. (odlomak o dijalogu u Ivanovu evanđelju).
- VORGRIMLER, HERBERT, Zwischenbilanz des Dialogs von Christen und Atheisten, Concilium 18 (1982) 253–256.
- HEER, JOSEF, *Leben hat Sinn*, Christliche Existenz nach dem Johannesevangelium, Stuttgart, 1974. (Egzegetsko teološki i suvremeno životni pristup Ivanovu evanđelju).